

De politieke krisissen in 1978 : de crisis van het politiek vertrouwen *

door Marc PLATEL,

Doctor in de Rechten.
Licentiaat in de Pers- en Communicatiewetenschappen
Politiek verslaggever bij de Belgische Radio en Televisie.

★

Een zware sanktie op het herstelbeleid.

« Sprekende namens de eensgezinde regering wens ik te preciseren dat ik niet zal aarzelen de onvermijdelijke politieke konklusies te trekken uit een situatie die zal ontstaan wanneer zou blijken dat wij onbekwaam zijn tijdens de komende twee maanden een konkreet programma tot herstel van de staatsfinancies en tot verwezenlijking van de economische en financiële hervormingen ten uitvoer te leggen. »

« Un pacte avec la mort », zo noemde het Brusselse blad *Le Soir* deze verklaring van eerste-minister Leo Tindemans op 12 april in de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Zonder veel omwegen had de premier inderdaad het politieke lot, het voortbestaan van zijn regering gebonden aan de realisatie van een herstelplan. En dat financieel, economisch en sociaal herstelplan moest er zijn vóór half juni !

*Deze bijdrage bevat alleen het relaas van de politieke krisissen in 1978, zoals de auteur die als politiek verslaggever voor de BRT-radio van nabij heeft meegemaakt. Alleen zijn persoonlijke nota's en dokumentatie werden als informatiebronnen gebruikt.

De krisissen van juni en oktober werden uiteindelijk niet als afzonderlijke gebeurtenissen behandeld, omdat bij nadere ontleding maar al te duidelijk bleek dat ze niet losstonden van elkaar. Integendeel, de crisis van oktober blijkt de late uitloper te zijn van de crisis van juni, toen het vertrouwen maar zeer voorwaardelijk werd hersteld.

Basisbibliografie :

J. BRASSINE, X. MABILLE. *La crise politique d'octobre 1978*. in : CRISP, Courrier hebdomadaire n° 817, 24 nov. 1978, 27 blz, n° 819, 8 dec. 1978, 26 blz.

M. PLATEL. *De prinsen van Stuyvenberg. Historische beslissing of vergissing ?* Leuven. Davidsfonds, 1979, 128 blz.

Het plan moest bovendien tweeledig zijn : de bezuinigingen die er noodgedwongen moesten komen, werden immers politiek gekoppeld aan een duidelijke overeenkomst inzake structuurhervormingen, zoals die trouwens waren opgenomen in het regeerakkoord.

De verklaring van 12 april kwam er niet zomaar. De verklaring had meer weg van een laatste krachtproef, dan van een zeer officiële regeringsverklaring. Sinds het begin van het jaar was het immers duidelijk dat er « dringend » iets moest worden gedaan... Het begrotingstekort zou immers niet 24 miljard bedragen, zoals was gepland, maar wel 65 miljard. Er zou dus met de « hakbijl » moeten worden gewerkt en dat is politiek nooit gemakkelijk. Van het voor 15 februari aangekondigde spaarplan kwam dan ook niet veel in huis : de politici hadden trouwens in die weken veel meer aandacht voor de Stuyvenbergonderhandelingen. Wel kreeg men op 14 februari in het Parlement de belofte vanwege minister van Financiën Geens dat de regering « eerlang het parlement zou inlichten over concrete maatregelen die ze zal treffen om de uitgaven af te remmen in het kader van het vijfjarenplan voor de sanering van de openbare financiën. Met die mededeling hoopte de regering het klimaat te scheppen waarin fundamenteel bezuinigingswerk kon worden voorbereid. »

De verklaring van 12 april was in feite niets anders dan de herhaling van de belofte van 14 februari. Alleen stond er nu een sanktie op : het lot van de regering werd gebonden aan het waarmaken van de belofte. Naar verluidt had Tindemans in zijn ontwerp-verklaring enkel zijn eigen ontslag voorgesteld, maar werd dat op aandringen van de beide vice-premiers : « sprekende namens de eensgezinde regering... ».

Het zag er op sommige ogenblikken naar uit dat het dit keer inderdaad zou lukken, ook al bleef het normale regeringswerk zowat twee weken lang verlamd door de gebeurtenissen in de Zaïrese provincie Shaba. De mammoetwet, zoals de anti-krisiswet door sommigen ietwat oneerbiedig werd genoemd, zou tijdens een regeringsraad op 7 juni worden vastgelegd. De oneerbiedige benaming, — men had het over een dinosaurus — was het resultaat van het feit dat het oorspronkelijke « spaarplan » tijdens al die discussies werd aangedikt met heel wat andere plannen en intenties : hervorming van de sociale zekerheid, bestrijding van de koppelbazen, het plan Humblet ten gunste van de KMO's, enz...

Het incident met Debunne.

De regeringsraad van 7 juni moest worden uitgesteld, de regering was nog niet uitgepraat. Meer, een incident met ABVV sekretaris-generaal

Debunne zorgde voor donderwolken. Debunne had op een persconferentie op 6 juni aan de pers de netjes uitgetikte tekst van de « mammoetwet » overhandigd. Volgens Debunne was de antikrisiswet een zo belangrijk document dat iedereen mocht weten wat er in stond : zo een belangrijk ontwerp moest volgens de socialistische vakbondsleider in het openbaar voorbereid worden.

Het optreden van Debunne lokte nogal bitsige reacties uit : het sociaal overleg dat voor die 6^e juni was gepland werd zelfs afgelast, wat de andere sociale partners geen genoegen deed. Zes dagen later, op 12 juni was het incident blijkbaar bijgelegd : regering en sociale partners zaten weer rond de onderhandelingstafel. Een definitieve ontmoeting was het niet, want twee dagen later begon de regering aan een nieuwe marathon over de anti-krisiswet.

Het ontslag van 15 juni.

Het politiek kernkabinet had die 14^e juni vrijwel onafgebroken vergaderd. Toen de andere ministers rond 17 u 30 hun kollega's van het kernkabinet vervoegden was de sfeer niet bepaald optimistisch, maar goed ! De regeringsraad zelf verliep niet gemakkelijk : er waren meer schorsingen en afzonderlijke vergaderingen. Rond halfzes 's morgens riep Tindemans één vertegenwoordiger van elke regeringspartij bij zich. Tijdens die bijeenkomst waaraan behalve de premier ook Chabert (CVP), Califice (PSC), Claes (BSP), Anciaux (VU), Persoons (FDF) en de socialistische vice-premier Hurez deelnamen, werd blijkbaar vastgesteld dat men klem zat, dat er geen uitweg was, zodanig dat de eerste-minister de vergadering liet weten « dat hij naar de koning ging ». Over de vraag of dit nu al dan niet meteen ook « ontslag » betekende, zou nog dagenlang gepolemiseerd worden. Toen de eerste-minister rond half acht 's morgens de pers ontmoette, sprak hij inderdaad niet over « ontslag ». Hij beperkte er zich toe vast te stellen dat er geen overeenkomst was bereikt en dat er geen verdere vergaderingen gepland waren. Wel gaf hij toe dat hij op het middaguur de koning zou ontmoeten. Van kabinetschef Jan Grauls vernam de pers dat dit « ontslag » betekende.

De eerste-minister verdween meteen en was niet meer te bereiken voor verdere commentaar. De verwarring was in de ochtenduren opvallend : op de vraag of men al dan niet in een politieke crisis zat, kreeg men dan ook geen afdoend antwoord. Bij het FDF sprak men van een « niet essentieel incident ».

10 uur : in de Senaat moet de bespreking van de begroting van Buitenlandse Zaken worden opgeschort, omdat minister Simonet « buiten het parlement » weerhouden werd.

11 uur : de voorzitters van de meerderheidspartijen ontmoeten mekaar voor de tweede keer. PSC-voorzitter Nothomb die de eerste keer ontbrak, is er nu wel bij ; zijn CVP-kollega Martens ontbrak op de twee ontmoetingen. Hij had naar verluidt, wel telefonisch contact met zijn kollega's.

11 u 40 : Tindemans komt aan in Laken voor een ontmoeting met de Koning. Rond half één arriveerden ook de ministers Simonet en Outers in Laken samen met de Belgische ambassadeur in Kinshasa, Rittweger de Moor. Gespreksthema : het Belgisch beleid inzake Afrika. Vóór de lunch hadden de koning en Tindemans dus al ruim de tijd om de politieke situatie te bespreken. Dat gesprek werd na de lunch voortgezet : de eerste minister kwam pas rond half vijf in zijn ambtswoning, in de Wetstraat 16 terug.

14 uur : Intussen was het in de Wetstraat de drukte van de grote dagen. Kamer en Senaat zouden zoals gepland bijeenkomen ook al wist niemand goed waar men aan toe was. In de Senaat werd de vergadering al na enkele minuten geschorst op vraag van de socialisten. Na een half uur werd de vergadering hervat, maar nu vroeg de liberale fractieleider Vanderpoorten « opheldering ». Minister Chabert liet weten dat hij die vraag tot opheldering aan de eerste-minister zou overmaken, maar de socialistische fractieleider Pierson vond dat de situatie « verward » genoeg was om toch maar liever te wachten met verdere discussies. Om twintig voor vijf riep voorzitter Vandekerckhove de senatoren voor een derde keer samen om hen mee te delen dat de eerste-minister het ontslag van de regering had aangeboden, ontslag dat door het Staatshoofd in beraad werd gehouden. Na die aankondiging keurden de Senatoren toch nog de begroting der dotatiën goed. Kamervoorzitter Leburton had tot half vijf gewacht om de Volksvertegenwoordigers in het halfroond te roepen. De dames en heren Kamerleden mochten meteen « tot nader order » weer naar huis.

16 u 20 : in een mededeling van het Koninklijk Paleis wordt aangekondigd dat de eerste-minister het ontslag van de regering had aangeboden, maar het antwoord daarop werd in beraad gehouden.

Terwijl in de meerderheidspartijen over en weer werd vergaderd, ontving de Koning nog diezelfde avond een aantal partijvoorzitters.

De crisis was een feit.

« Un luxe scandaleux et inutile ».

Voor de hoofdredacteur van *Le Soir* daags nadien, was het duidelijk : de crisis van 15 juni was niet te verantwoorden ! In *De Standaard* daarentegen oordeelde Manu Ruys dat Leo Tindemans « een gemotiveerde beslissing » had genomen. Die tegenstelling illustreert de verwarring die volgde op de crisis van 15 juni. Samengevat kan men stellen dat de regering struikelde in een veralgemeend klimaat van wantrouwen over twee elementen :

1. Hoe en waar moet men bezuinigen met daaraan gekoppeld de vraag om volmachten.
2. De eis, uitgaande vooral van de Socialisten en het FDF om de uitvoering van de anti-krisiswet te koppelen aan de Egmontpaktwet.

De ochtend, waarop de crisis uitbrak, had de editorialist van *De Standaard* Manu Ruys die koppelingseis als « onzin » van de hand gewezen : « Wie het parallelisme voorstaat tussen de uitvoering van de budgettaire wetsbesluiten en het Egmontpakt, moet zo eerlijk zijn te erkennen dat hij geen financiële gezondmaking wil... Het slecht opgestelde en nog altijd niet verteerde Egmont-Stuyvenberg akkoord nog voor de vakantie door de keel van het parlement duwen, zou de coalitie kunnen doen stikken ».

De koppelingseis was door het FDF-partijbureau op maandag 12 juni al gelanceerd en werd tijdens de maratonnacht door de socialisten overgenomen. Eerst werd geëist het Egmontpaktontwerp nog vóór de zomervakantie in één van de twee Kamers te doen goedkeuren. De eerste-minister weigerde dit. Ook een voorstel om Egmont tenminste in de parlements-kommissie te doen goedkeuren werd door Tindemans afgewezen. De socialisten brachten de koppelingseis naar voor toen bleek dat men met de anti-krisiswet in het rond bleef draaien. De moeilijkheden draaiden ondermeer rond de eis van PSC-minister Califice om 7 miljard bijkredieten te krijgen voor de sociale sektor en de eis van zijn socialistische kollega van Arbeid Spitaels om 8 miljard bij te krijgen voor de werkloosheidssektor.

Tegen die achtergrond vroegen de CVP-ministers Geens en Eyskens, die respectievelijk financiën en begroting beheerden dat het parlement zijn bevoegdheid zou delegeren aan de regering en dat voor de uitvoering van de begrotingen van 1978 en 1979. Voor de socialisten was die eis om een « blanco volmacht » onaanvaardbaar.

« Niet essentieel ».

Het viel op hoe de leidende politici probeerden de crisis te dedramatiseren. Het FDF vond het een « niet essentieel » incident. BSP-voorzitter Van Miert vond dat de scherven best zo vlug mogelijk gelijmd werden. Hij meende dat tijdens de nachtelijke maraton « verschillende kompromisoplossingen werden geformuleerd, die... een basis vormen om er uit te geraken ». Zijn CVP-kollega Martens vond nochtans dat de eerste-minister « de beslissingen die hij heeft genomen, heeft gesteund op objectieve factoren, dat daar geen persoonlijke redenen zijn... ».

De leidende politici wilden er blijkbaar uit geraken en dat zo vlug mogelijk. Daarom moest het vertrouwen tussen de coalitiepartners snel hersteld worden. Dat veronderstelde een tweevoudige oplossing, m.n.

- hoe krijgt men de budgettaire en de sociaal-economische toestand weer in goede banen ?
- wat doet men met de Egmontpaktteksten ?

Daarbij kwamen heel wat vragen rond de figuur van de eerste-minister. In een niet-ondertekend editoriaal stelde het socialistisch blad *Le Peuple* op 16 juni : « La crise survenue hier et largement dramatisée par le geste de M. Tindemans n'a rien d'irréversible. Et la coalition gouvernementale n'est d'évidence pas brisée. S'il n'en reste évidemment pas moins que la crise actuelle découle à la fois de l'attitude d'un homme, des jeux de sérail d'un parti et d'une conception politique. L'homme, c'est évidemment Léo Tindemans, qui a joué un grand numéro solitaire de pauvre victime meurtrie... ».

Le Soir suggereerde diezelfde 16e juni gewoon dezelfde regeringsploeg te nemen, maar met een andere eerste-minister. Leo Tindemans zou « om gezondheidsredenen » ontslag kunnen nemen. De eerste-minister had half maart inderdaad enkele dagen rust moeten nemen na een inzinking. Niet alleen rond de persoon van Tindemans stelde men vragen, het ging duidelijk ook om de CVP, de partij van de eerste-minister. In het reeds geciteerde editoriaal van *Le Peuple* kon men nog lezen : « Le nœud du problème est là : que se passe-t-il au CVP ? ». *Le Peuple* was van oordeel dat bij de CVP « met getrokken messen » werd gevochten om de open verklaarde opvolging van Tindemans.

De Koning had blijkbaar niet veel tijd nodig om vast te stellen dat iedereen een snelle oplossing wilde. Nadat hij donderdagavond en vrijdagvoormiddag met vice-premier Hurez en de partijvoorzitters had gepraat, gaf hij nog diezelfde dag Tindemans opdracht « een nieuwe inspanning te doen om de crisis op te lossen ». Het Staatshoofd motiveerde zijn

opdracht met verwijzing naar « de ernst van de economische en budgettaire toestand, het regionale probleem en ook de internationale situatie ».

Vanaf zaterdag bracht Tindemans het politiek kernkabinet bijeen. Zondagmorgen opnieuw vergaderen, met als resultaat dat men nog diezelfde middag een uitweg had gevonden voor de problemen in verband met de anti-krisiswet. Spitaels en Califice kregen hun bijkredieten, terwijl voor de volmachten een tussenoplossing werd gevonden. Zondagvoormiddag was er dus reden tot optimisme. Voor het eerste luik van de crisis, was men er inderdaad uit geraakt. Maar het tweede luik : de eventuele binding van de anti-krisiswet aan de Egmontpaktteksten was nog altijd niet opgelost. Vrijdag 16 juni had het FDF laten weten dat de goedkeuring van de gewestvorming vóór de vakantie GEEN formele eis was. Maar de eis om anti-krisiswet en Egmontpaktwet te laten samen lopen, was WEL een formele eis. Maandag 19 juni werden de partijvoorzitters naar de Wetstraat 16 geroepen. Na vier uur vergaderen wist de eerste-minister alleen te zeggen dat er gunstige oriëntaties waren die lieten veronderstellen dat een uitweg niet uitgesloten was. Partijvoorzitters en politiek kernkabinet kwamen 's namiddags opnieuw bijeen. Rond half vier was het zover : « het paard had nog maar eens de hindernis genomen », om in de Egmonttaal van de eerste-minister zelf te blijven.

Om 15 u 20 had het Koninklijk Paleis al medegedeeld dat de Koning Tindemans had ontvangen en het ontslag van de regering had geweigerd.

Een kalender voor de regeringstaken.

Om het tweede luik van de crisis op te lossen had men een kalender uitgedokterd, die er schematisch als volgt uitzag :

1. *Voor het einde van het parlementair jaar* : goedkeuring van de anti-krisiswet. Dit punt werd niet vermeld in de mededeling, gepubliceerd na afloop van de bijeenkomst. Wel liet men « algemeen horen » dat het zo was.

2. *Eerste week van juli* : Egmontpaktwetsontwerp ingediend bij de Kamer.

3. *5 september* : het ontwerp moet goedgekeurd zijn in de bevoegde Kommissie.

4. *Eind september* : het ontwerp moet goedgekeurd zijn in de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

5. *1 oktober* : Egmontpaktontwerp ingediend bij de Senaat.

6. *Eind december* : ontwerp goedgekeurd in de Senaat.

7. *1 januari 1979* : overgangsgewestvorming toegepast.

Toen men de vraag stelde of die opvallend strakke kalender een nieuwe start betekende voor Tindemans II ofwel uitstel van executie was, antwoordde de eerste-minister optimistisch: « Ik denk dat dit een goede nieuwe start is, ik zou zeggen ik weet niet hoe men dat noemt in sport-terminen, soms wordt er even stilgehouden om een verfrissing te nemen, om de benen te masseren en dan gaat men verder met de rit. Wel ik zou dus deze krisisperiode beschouwen als een pauze die ons toegelaten heeft nieuwe krachten op te doen ». Volgens de eerste-minister was de wil van de regering om de kalender te volgen een bewijs van de wil om het eventuele wantrouwen weg te nemen. PVV-voorzitter De Clercq had er duidelijk een niet zo goed oog op. Volgens hem gelijkt Tindemans « op een student die zich op het examen van de eerste zitting heeft aangeboden en daar in feite gezakt is. Hij heeft misschien een paar vrijstellingen gekregen om in de tweede zitting zoniet met een lichter gemoed, dan toch met een lichter programma naar het tweede examen te gaan, de tweede zitting en daar krijgt hij dan wellicht definitief zijn buis. En zoals het dan gaat met een student die gebuisd is, men vraagt hem dan een nieuwe richting te kiezen en wij weten allemaal welke nieuwe richting mijnheer Tindemans graag zou uitgaan en die ligt niet meer in België. »

Op één vraag kreeg men intussen alvast geen duidelijk antwoord: is de anti-krisiswet nu al dan niet gekoppeld aan de communautaire wetteksten. CVP-voorzitter Martens ontkende dat er een « mechanische binding » was, maar men had toch wel sterk de indruk dat anderen er anders over dachten.

Voorlopig vertrouwen.

Wie er alvast anders over dacht en dat ook zei, was FDF-voorzitter Antoinette Spaak. Al op 21 juni verklaarde zij dat de regering niet over volmachten zou beschikken, zolang de communautaire teksten niet zijn goedgekeurd. Volgens CVP-voorzitter Martens « vergiste » Mevrouw Spaak zich... Het Luikse blad *La Wallonie* vermeldde in zijn kalender wel uitdrukkelijk de stemming van de anti-krisiswet nog vóór de vakantie. Een en ander illustreerde dat het herstelde vertrouwen niet bepaald op een stevige basis gevestigd was, dat het eerder een « voorlopig vertrouwen » was, zoals Karel De Witte in *Gazet van Antwerpen* van 21 juni de sfeer omschreef.

De anti-krisiswet was intussen in twee delen gesplitst: een eerste luik handelde over de economische heroriëntering, terwijl het tweede luik maatregelen bevatte betreffende de economische en budgettaire hervormingen. Op 28 juli keurden de senatoren uiteindelijk ook het eerste

luik goed zodanig dat de volledige anti-krisiswet op die dag door het parlement was aangenomen.

Het wetsontwerp dat het Egmont-Stuyvenbergakkoord moest verwoorden, was intussen ook bij het parlement ingediend. Eer het zover was, hadden regering en meerderheid weer heel wat moeite gehad om nieuwe stormen te trotseren.

De kwasi-krisis van 3-4 juli.

« Tout est fini »... zo verklaarde een duidelijk ontmoedigde FDF-staatssekretaris Persoons, toen hij in de morgen van 4 juli het kabinet van de eerste-minister verliet. De regering had een nieuwe maraton achter de rug over het Egmont-Stuyvenbergakkoord. FDF-voorzitster Spaak haastte zich, zoals Tindemans zelf trouwens, de uitspraak van Persoons toe te schrijven aan vermoeidheid. Volgens de eerste-minister was 4/5 van het Egmontdossier immers opgelost en zou men « over het laatste vijfde van het dossier, bestaande uit enkele Brusselse knelpunten zoals de gemeenschapskommissies in de randgemeenten en de socio-kulturele instellingen, vanavond, wanneer wij met een frisse kop opnieuw bijeenkomen » wel tot overeenstemming komen. Een formele crisis werd het dit keer inderdaad niet, maar wel bleek duidelijk dat het « voorlopig vertrouwen » tussen de coalitiepartners bijzonder broos was.

De moeilijkheden sputterden al een paar dagen. Woensdagavond 28 juni was het in het ministerkomitee voor de staats hervorming al tot een botsing gekomen tussen de twee betrokken staatssekretarissen, De Bondt en Hoyaux. De Bondt had nogal wat opmerkingen o.m. in verband met de gemeenschapskommissies in de randgemeenten, het niveau van de ordonnantie tijdens de overgangperiode en ook het inschrijvingsrecht. De houding van De Bondt, die op sommige punten later gelijk kreeg van de Raad van State, dreigde de zo moeizaam op 20 juni in mekaar gezette kalender overhoop te halen. Iedereen wist heel goed wat dat betekende : KRISIS ! De bijeenkomsten van het ministerkomitee voor de staats hervorming waren niet meer bij te houden. De vervaldatum, 4 juli, naderde immers. Tijdens de nachtmaraton van 3 op 4 juli liep men toch weer vast : François Persoons, FDF-staatssekretaris, wilde immers dat er een volledige wisselwerking zou komen tussen de maatregelen ten gunste van de Vlamingen in Brussel en de maatregelen ten gunste van de franstaligen buiten Brussel.

Dinsdagavond 4 juli begon men dus opnieuw te vergaderen.

Naar buiten uit gaf iedereen de indruk dat men vlug zou opschieten. Maar al gauw bleek dat het optimisme toch wel erg voorbarig was. Rond

22 uur werd de bijeenkomst van de regering opgeschort ; de « hulpdienst 900 van de partijvoorzitters », zoals de kranten later schreven, moest ingeschakeld worden. De partijvoorzitters werden op dat late avonduur ijlings naar Brussel geroepen. Sommigen lieten bij hun aankomst duidelijk blijken dat ze met de gang van zaken niet bepaald opgetogen waren. De vergadering regering-partijvoorzitters was pas gestart of men besliste een aantal ministers naar huis te sturen. « Er was teveel lawaai in de vergaderzaal » ! Alleen de ministers die op Stuyvenberg mee aan tafel zaten mochten blijven. Maar ook dat hielp blijkbaar niet, want de partijvoorzitters beslisten voor één keer niet de nacht door te werken. Rond 2 uur gingen ze slapen met de afspraak mekaar woensdag 5 juli opnieuw te ontmoeten. « We hebben te doen met intelligente mensen die niet houden van maratons » zei Tindemans. Het draaide weer eens vooral rond Brussel. Meer bepaald moest men nog een uitweg vinden voor

- de conflicten-regeling in het Brusselse gewest,
- de subsidiëring van franstalige kulturele activiteiten op Vlaams grondgebied,
- de organisatie van de Brusselse socio-kulturele instellingen,
- de rol van NCC en FCC in de randgemeenten,
- de blokkeermogelijkheid voor de Vlamingen in de Brusselse gewest-regering,
- de tweetaligheid van de assessoren van de Raad van State.

Een dagje doorvergaderen en rond 21 u 30 kon de eerste-minister bevestigen dat men « eruit geraakt was ».

Nog diezelfde avond werden de andere ministers naar het kabinet van de premier geroepen om hun handtekening te plaatsen onder wetsontwerp 461 « houdende diverse institutionele hervormingen ». De kalender was uiteindelijk toch gevolgd, zij het dan met één dag vertraging.

Op 11 juli werd het ontwerp plechtstatig en zeer officieel bij de Kamer ingediend. Toen de namiddagzitting begon, kwam de eerste-minister op het spreekgestoelte, wetsontwerp 461 onder de arm, en verklaarde « namens de regering heb ik de eer het ontwerp houdende diverse institutionele hervormingen in te dienen ». Meteen overhandigde hij het ontwerp aan de voorzitter, die van zijn kant aankondigde « aan de orde is het wetsontwerp houdende economische en budgettaire hervormingen ». De sceptici hadden ongelijk gekregen : de regering had de kalender kunnen volgen, voorlopig toch !

De adviezen van de Raad van State.

Al tijdens de eerste vergadering van de Kamerkommissie die zich met het wetsontwerp 461 zou bezighouden, werd beslist toch het advies van de Raad van State te vragen. Dat gaf aanleiding tot heel wat herrie. De Raad van State weigerde immers, zoals gevraagd werd, deeladviezen te geven. Volgens de Raad zou voor zo een belangrijk ontwerp enkel een globaal advies een ernstig werkstuk zijn. Dat globaal advies wou de Raad van State klaar maken tegen half september. Op die manier kon men de kalender weer vergeten. Uiteindelijk maakte Kamervoorzitter Leburton van zijn prerogatieven gebruik om de Raad van State toch tot deeladviezen te verplichten en dat in spoedtempo !

De Raad van State zorgde voor 6 adviezen. Maar al bij het derde advies stapelde de moeilijkheden zich andermaal op. Uit het derde advies bleek immers dat volgens de Raad de uitbreiding van de kulturele autonomie tot de persoonsgebonden materies, de gemeenschapskommissies, de verdeelsleutel voor de dotaties voor de gemeenschappen op zijn minst moeilijk in overeenstemming te brengen waren met de Grondwet. In haar vijfde advies zou de Raad ook het inschrijvingsrecht afwijzen.

Het opvallend negatief derde advies van 2 augustus kwam zeer scherp aan. CVP fractieleider Blanckaert was van oordeel dat de Raad « tegen haar waardigheid zondigde en aan politiek deed ». Zijn partijleider Martens, tevens voorzitter van de Kommissie, zei « erg onder de indruk te zijn ».

Nog dezelfde 2^e augustus werden regering en voorzitters op vraag van PSB-voorzitter Cools samengebracht. De bijeenkomst duurde amper een uur. Na afloop : geen verklaringen ! Niet alleen de adviezen van de Raad van State zorgden voor moeilijkheden : PSB en FDF waren ook niet te spreken over het feit dat sommigen CVP'ers in de Kommissie nogal wat amendementen voorstelden, wat uiteraard de besprekingen vertraagde. Zij drongen dan ook aan op een sneller vergader- en werkritme. Voor voorzitter Martens was acht uur vergaderen per dag, vijf maal per week, al meer dan voldoende.

Intussen bleef Cools eisen dat de regering duidelijk en meteen zou laten weten wat ze met de adviezen van de Raad van State zou aanvangen. Op 4 augustus besliste de Regering dat ze pas zou reageren als alle adviezen bekend waren. Toen de eerste-minister dat in de Kommissie kwam vertellen, werd hij op « goede en gemengde gevoelens » onthaald. Volgens Cools had het geen zin nog verder te werken aan de staatshervorming als de regering de adviezen van de Raad van State zou volgen !

Nog de avond van de 4^e augustus, nieuwe topontmoeting van regering en partijleiders. Daar werd uiteindelijk overeengekomen dat de regering de volgende maandag 7 augustus toch met een reactie op de adviezen van de Raad van State voor de dag zou komen. Maandag 7 augustus kreeg de regering het 4e en 5e advies, waarin o.m. het inschrijvingsrecht als ongrondwettelijk werd afgewezen. Het was meteen duidelijk dat de regering nog meer tijd nodig had om haar standpunt te bepalen. Intussen bleef de Kamerkommissie maar voortwerken : dinsdag 8 augustus was niet eens één derde van het ontwerp afgehandeld.

De regering kwam die dag om 17 uur opnieuw bijeen om het strijdpunt inzake de adviezen van de Raad van State door te hakken. Het zou een bijzonder moeilijke operatie worden.

Staatssecretaris De Bondt dreigde immers met ontslag indien men hem niet volgde bij zijn bezwaren tegen bepaalde punten uit het ontwerp. Die bezwaren kregen nogal wat gehoor bij sommige CVP ministers, o.m. bij Tindemans zelf. Toch zou de regering deze « nacht van De Bondt » overleven : men geraakte het eens over een standpunt « aangaande de grondwettigheidsproblemen in de zes adviezen van de Raad over het wetsontwerp houdende diverse institutionele hervormingen ». Woensdag 9 augustus werd dat standpunt al aan de Kommissie kenbaar gemaakt. Het « Egmontpaard had nog maar eens de hindernis genomen ». Het zou spoedig voor nieuwe hindernissen komen te staan. Toen de Kommissie op vrijdag 11 augustus uiteindelijk toch de werkzaamheden opschortte, gebeurde dat niet bepaald in vakantiestemming. Men ging uiteen in volle ruzie over artikel 26 van het ontwerp, waardoor men aan Vlaamse kant het samenvergaderen van gewest- en gemeenschapsraden wilde mogelijk maken.

Artikel 26 van wetsontwerp 461.

Toen men maandag 4 september de kommissiewerkzaamheden hervatte, zat men dan ook meteen weer vast. De franstaligen wilden van artikel 26, zoals de Vlamingen dat interpreteerden niet weten. Uiteindelijk wist men de klip toch te omzeilen : de Vlamingen beloofden formeel dat de eventuele vergaderingen van de Vlaamse gewest- en gemeenschapsraad samen, in geen geval te Brussel zouden plaats hebben.

De partijvoorzitters, die dat kompromis hadden uitgedokterd, wilden dat de regering dat in een amendement zou omzetten. Maar dat wilde staatssecretaris De Bondt dan weer niet : de voorzitters wilden een wijziging dus moesten zij zelf maar een amendement voorstellen. De Bondt werd in zijn verzet duidelijk gesteund door CVP-regeringsleden. CVP-

fraktieleider Blanckaert wilde het amendement ook niet ondertekenen zolang hij niet formeel wist wat de regering erover dacht. Daarvoor zou de regering vrijdagmiddag 8 september nog maar eens extra bijeenkomen.

Op het middaguur was De Bondt op zijn vraag door de Koning ontvangen en nadien naar de aan gang zijnde kabinetsraad geroepen, waar hij meteen liet weten dat hij in ieder geval bij de regeringstekst zou blijven. De CVP-ministers moesten m.a.w. kiezen tussen hun kollega De Bondt en hun partijvoorzitter, die het kompromis mee had uitgewerkt.

's Middags om 15 uur opnieuw vergaderen: PSC, VU, FDF en socialistische ministers wachten ruim twee uur op hun CVP-kollega's die overleg plegen met Martens en Tindemans op het kabinet van hun kollega Chabert. Rond 17 uur is iedereen aanwezig, maar na een half uurtje opnieuw onderbreking op vraag van de socialisten. Pas rond half acht gaat men weer samenzitten: tegenover de CVP-ministers stonden alle andere partijen die meteen een duidelijke uitspraak wilden over het voorzitterskompromis.

Aan CVP-kant werd voorgesteld de knelpunten zoals artikel 26 gewoon « naar het einde » te verschuiven; intussen kon men weer praten! Dat voorstel stuitte op het veto van de socialistische vice-premier Hurez. Voor hem en zijn kollega's was het: het voorzitterskompromis of niets. Om drie uur 's nachts had men toch weer een uitweg gevonden, de regering beperkte er zich toe vast te stellen dat de meerderheidspartijen een wijziging overeengekomen waren, die beter de geest van Egmont vertolkte. De regering verzette zich niet tegen dit initiatief. Tevens beloofde de regering zich niet te zullen verzetten tegen eventuele andere wijzigingen, uitgewerkt door de partijvoorzitters, althans wanneer de regering oordeelde dat hun teksten het ingediende wetsontwerp zouden verbeteren! De voorzitters moesten dus maar zelf hun amendement indienen.

Wilfried Martens in de CVP.

Een zaak was nu wel duidelijk: de regering ontdeed zich van het Egmontontwerp. Anders en meer officieel uitgedrukt: de regering had gedaan wat haar gevraagd werd, namelijk een wetsontwerp ingediend en het parlement was nu meester van het ontwerp.

Konkreet werden steeds meer vragen gesteld rond de figuur van Wilfried Martens. Was hij nog de onbetwiste leider van de CVP? Het

akkoord dat hij samen met de andere voorzitters had uitgewerkt, was uiteindelijk niet aanvaard !

De ongerustheid bij de koalitiepartners van CVP nam nog scherpere vormen aan toen werd aangekondigd dat de partij op donderdag 14 september een Algemene Raad bijeenriep. Daar werd inderdaad gevraagd dat het ontwerp zou worden gewijzigd. De Algemene Raad heeft weliswaar geen beslissingsrecht, maar stelde toch duidelijk dat de CVP enerzijds de ongrondwettelijkheden uit het ontwerp wilde en anderzijds meer en betere waarborgen wenste voor de Vlamingen in en rond Brussel. « CVP verdeeld over Egmont », zo blokletterde *Gazet van Antwerpen* ; « Het wordt koud rond Wilfried Martens », kon men in het weekblad *Knack* lezen.

Toch werd het ontwerp in de Kommissie goedgekeurd, zij het dan na weer heel wat herrie, en bij de uiteindelijke goedkeuring bleek de verdeeldheid bij de meerderheid en dan meer bepaald bij de CVP overduidelijk. Bij de eerste lezing onthielden 3 CVP'ers zich, terwijl hun partijgenoot Verroken tegenstemde. Dat deed hij ook bij de tweede lezing op 26 september, maar toen onthield zich nog maar één CVP'er. Diezelfde avond vroeg het CVP-bureau een topperleg tussen regering en partijleiders om te praten over de grondwettelijke en andere bezwaren van de CVP.

De « Malse gesprekken ».

Op dinsdag 3 oktober kwamen de CVP-Kamerleden samen in Malle (1), voor een « bezinningsdag ». Men zou er o.m. uitmaken of het wetsontwerp 461 nu al dan niet « slikbaar » was. Het was duidelijk dat de « Malse gesprekken », zoals ze genoemd werden, ofwel een zware politieke hypotheek konden worden, ofwel definitief de weg moesten vrijmaken naar de spoedige afhandeling van 461. De eerste mogelijkheid leek voor iedereen de meest waarschijnlijke. De CVP-Kamerfractie stelde in Oostmalle — er werd een bijkomende bezinningsdag gepland, aangezien men niet was uitgepraat —, een dubbele loyautéit, trouw aan het regeerakkoord, maar dat ging samen met trouw aan de grondwet. Konkreet wilden de CVP-Kamerleden dat ook de overgangsfaze volledig grondwettelijk moest zijn. Wat nu wel of niet grondwettelijk was, dat moest het parlement uitmaken. De CVP-senatoren hielden op 7 oktober op hun beurt een bezinningsdag in Houthalen, waar ze precies hetzelfde

(1) In het Provinciaal Vormingscentrum van Oostmalle. Oostmalle vormt samen met Westmalle, nu de gemeente Malle.

standpunt innamen als hun kollega's uit de Kamer. Op zichzelf was het houden van zo'n bezinningsdag geen nieuw feit; de CVP-parlementsleden houden elk jaar zo'n bijeenkomst bij de hervatting van de parlementaire werkzaamheden in oktober.

De houding van de CVP-frakties lokte bijzonder kwade reacties uit. Het FDF eiste dat de Kamer zich voorlopig nog alleen zou bezighouden met de behandeling in openbare vergadering van het Egmontontwerp. Al het andere werk zou moeten wachten... wellicht tot half november. « Klap de deur dicht ? » zo vroeg de *Financieel Economische Tijd* op 5 oktober. *La Dernière Heure* blokletterde « Le navire Egmont-Stuyvenberg en perdition ». Het socialistische blad *Le Peuple* liet duidelijk geïrriteerd blijken: als men de bruggen wil opblazen « qu'on le dise tout de suite ! ». 's Anderendaags 6 oktober was het blad nog duidelijker: « C'est la Crise », een hoofdartikel ondertekend met een schuilnaam « Politicus », een ongewoon gebeuren in dit blad. Daags nadien was het PSB-voorzitter Cools zelf die liet weten dat het nu welletjes was. « Cela suffit » ... « Les socialistes wallons en ont assez de la politique menée par quelques ultras du CVP : ils en ont assez des manœuvres et des provocations des autres CVP qui pratiquent eux, la politique du pire, celle du STATU QUO... Tout ce qui était négociable a déjà été négocié. Pour bien être compris, je l'ai déjà dit, mais il importe de se répéter : DAT IS GEDAAN (c'est terminé). ».

Uiteraard werd er al die tijd weer bijzonder veel vergaderd. Donderdagmorgen 5 oktober: topontmoeting. Aan Martens wordt gevraagd duidelijk te zeggen wat die bezwaren precies zijn. De bijeenkomst van de CVP-senatoren op 7 oktober maakte zo mogelijk nóg duidelijker dat het ontwerp 461 zoals het in de Kamerkommissie was goedgekeurd, o.m. door een aantal CVP'ers, de parlementaire eindmeet nooit zou halen. Aan Vlaamse kant bleek men intussen wel bereid zoniet te praten, dan toch ten minste te luisteren naar de CVP-bezwaren. Aan franstalige kant bleef men ondubbelzinnig gekant tegen een nieuw gesprek, ook al had men ook bij de PSC grondwettelijke bezwaren. PSC-voorzitter Nothomb hield de bezwaren van zijn partij al die tijd wel erg stil.

De moeilijkheid was dat niemand precies wist waartegen de CVP bezwaar maakte: de partij moest nog een werkgroep oprichten die onder leiding van de twee fractieleiders Blanckaert en Leemans die bezwaren op papier zou zetten. Die lijst zou dan dinsdagavond 11 oktober aan het CVP-partijbestuur worden voorgelegd en daags nadien zouden de fracties kunnen zeggen of zij het met de lijst van bezwaren eens waren of niet. Die fracties hadden dus duidelijk het laatste woord. Het zou nochtans zover niet meer komen. Toen men maandag 10 oktober aan

CVP-voorzitter Martens vroeg of het nog zin had dat de zes verslaggevers van de Kamerkommissie verder werkten, antwoordde hij dat het toch goed zou zijn dat over de vele vergaderingen van die commissie een « werkdokument » zou bestaan. Velen voelden dat aan als een doodvonnis ! Het CVP-partijbureau had intussen scherp van zich afgebeten in verband met « ongegronde aanvallen op de CVP, op eerste-minister Tindemans, op de CVP-ministers en haar voorzitter » en bevestigde nog maar eens dat er opnieuw moest gepraat worden. Het standpunt van de fracties werd bevestigd.

Het socialistische partijbureau had inmiddels geëist dat de regering zich in het parlement duidelijk zou uitspreken over de staats Hervorming, zo nodig door het uitlokken van een vertrouwensstemming. Vice-premier Hurez bracht die eis schriftelijk over aan de eerste-minister : « il est souhaitable que le gouvernement examine dans les plus brefs délais la situation politique créée par les réticences d'un groupe de la majorité à l'égard de la politique communautaire du gouvernement ».

Naar verluidt zou ook CVP-voorzitter Martens voorstander geweest zijn van regeringsberaad.

Onmiddellijk na de protocollaire heropening van Kamer en Senaat, dinsdag 10 oktober, vergaderde het politiek kernkabinet. De Waalse socialistische vice-premier Hurez drong aan dat Tindemans op elk artikel van ontwerp 461 dat overigens niet meer mocht gewijzigd worden, de vertrouwenskwestie zou stellen, dat m.a.w. aan de al dan niet goedkeuring van elk artikel het voortbestaan van de regering zou verbonden worden.

Zijn Vlaamse partijgenoot Claes poogde naar verluidt nog te bemiddelen. Bij de Vlaamse socialisten was men zacht uitgedrukt, niet bepaald gelukkig met de manier waarop Cools tewerk (en volgens sommigen ook tekeer) ging. De steeds breder wordende kloof tussen Vlaamse en franstalige socialisten zou heel spoedig tot de breuk leiden.

Na twee uur vergaderen ging men uiteen. Een regeringsstandpunt was er niet, — het lijstje met CVP-bezwaren was overigens nog niet afgewerkt —, wel bevestigde eerste-minister Tindemans dat niemand het politiek akkoord over de staats Hervorming op het spel wilden zetten, maar dat alleen het parlement kon zeggen wat grondwettelijk was en wat niet. De regering, aldus steeds Tindemans, had begin augustus haar standpunt inzake de grondwettelijkheidsproblemen laten kennen, dat standpunt bleef gehandhaafd en dus moest het parlement nu maar beslissen. Voorlopig lag de beslissing weer bij het parlement.

11 oktober.

9 uur : zoals afgesproken daags voordien, komt het politiek kernkabinet opnieuw bijeen, terwijl in het parlement de CVP-frakties het lijstje met bezwaren onderzoeken.

Rond 11 uur : na de bijeenkomst van het kernkabinet, waar men nog altijd niet over het officieel CVP-verlanglijstje beschikte, herhaalde de eerste-minister zijn verklaring van daags voordien. De eerste-minister voegde er nu wel aan toe dat men van hem niet moest verwachten dat hij de vertrouwensstemming zou vragen op elk artikel.

Rond 11 u 30 : de CVP-frakties zijn het eens geworden over een lijst van 6 punten, waarover ze opnieuw wilden praten. Met dat dokument op zak, — men hoorde spreken van « instructies » —, vertrok Wilfried Martens naar het kabinet van Minister Chabert waar zijn kollega's partijvoorzitters op hem wachtten.

In de wandelgangen van het parlement had men intussen een opvallend boze uitval van VU-voorzitter Schiltz genoteerd tegen de CVP terwijl zijn partijgenoot en staatssekretaris Anciaux liet horen dat hij ontslag zou nemen als het CVP-standpunt « zoals het nu geformuleerd is » wordt weerhouden.

De CVP stelde enerzijds voor de uitbreiding van de kulturele autonomie tot de persoonsgebonden materies voorlopig maar gedeeltelijk door te voeren en anderzijds werden een aantal grondwettelijk betwiste punten uit de overgangsfaze verschoven naar later, na de grondwetsherziening. Tenslotte vroeg de CVP ook dat de wijzigingen aan de taalwet zouden worden beperkt.

11 u 30 - 12 u 30 : Partijvoorzitters bijeen. Volgens André Cools moest de regering, na de verklaring van Tindemans na het kernkabinet, nu zonder omwegen kleur bekennen. Hij eiste dat nog vóór de bijeenkomst van de Kamer om 14 u zou beslist worden dat de regering werd bijeengeroepen. De andere voorzitters steunden naar verluidt dit voorstel. Hurez kreeg opdracht dat aan Tindemans te melden. Na de bijeenkomst zegt Mevrouw Spaak dat er geen resultaten werden geboekt, dat de bal nu weer bij de regering lag.

13 u : De VU-leiders Schiltz en Coppieters ontvangen in een Brussels hotel een beperkt aantal journalisten om rustig te praten over de relaties tussen de Volksunie et de media.

Schiltz, die wel herhaaldelijk aan de telefoon werd geroepen, liet op geen enkel ogenblik blijken dat er onweer op komst was.

13 u 50 : Hurez dringt nogmaals aan bij Tindemans op een bijeenkomst van de regering ; hij waarschuwt hem nogmaals dat straks in het parle-

ment de voorzitters vragen zullen stellen... Op die waarschuwing, die Hurez al tijdens de ochtendvergadering van het kernkabinet had laten horen, antwoordt de eerste-minister dat hij zich niet verzet tegen een verdaging van de parlementaire werkzaamheden, voor zover dat gevraagd wordt door de fractieleiders en niet door de voorzitters. Alvast werd overeengekomen het kernkabinet voor 15 u bijeen te roepen. Daar zou dan beslist worden of en wanneer een regeringsraad zou bijeenkomen. Een duidelijke uitnodiging voor een regeringsraad was er dus op dat ogenblik niet.

14 u : in het Parlement overlegt Cools met zijn kollega's partijvoorzitters de tekst van de vragen die hij aan de eerste-minister zal stellen.

Martens wordt bij dat overleg niet betrokken ; de andere voorzitters zeggen dat zij Cools zullen steunen door in dezelfde zin het woord te nemen. Of Cools intussen nog kontakten had met Hurez is niet bekend. Wel hebben de socialistische fractieleider Brouhon en zijn CVP-kollega Blanckaert nog met mekaar gesproken.

14 u 30 : Kamervoorzitter Leburton opent de vergadering van de Kamer. Eerste punt op de agenda : de interpellatie van de liberale fractieleiders De Croo en Defraigne over het budgettair, fiscaal, monetair en sociaal beleid van de regering. PSB-voorzitter Cools vraagt echter meteen het woord, wat een grote geladenheid teweeg brengt in het halfroond. Cools, die zijn verklaring schriftelijk heeft voorbereid, verwijst enerzijds naar de verklaring die Tindemans 's voormiddags heeft afgelegd na de bijeenkomst van het politiek kernkabinet en anderzijds naar de « weigering van de CVP-parlementsfrakties om verscheidene fundamentele bepalingen van het ontwerp 461 goed te keuren ». Daarom vraagt Cools, die zich duidelijk houdt aan zijn geschreven verklaring, dat de eerste-minister « de besluiten van de Ministerraad duidelijk kenbaar maakt. Daar die beslissing van de regering voor de voortzetting van onze werkzaamheden van wezenlijk belang is, stel ik voor de bespreking te schorsen tot wanneer wij van de eerste-minister een klaar en duidelijk standpunt kunnen vernemen ».

PSC-voorzitter Nothomb en Hugo Schiltz van de VU kwamen nadien op de tribune. Op de perstribune werd duidelijk aangevoeld dat er « iets » gebeuren ging (2)... Hugo Schiltz had er intussen de nadruk op gelegd dat de stellingname van de CVP 's morgens « een nieuw politiek feit was, vermits het gevolg hieraan gegeven wellicht bepalend zal zijn voor de houding die de diverse frakties van de meerderheid ten

(2) Persoonlijk hadden wij de radionieuwsdienst verwittigd dat er in de komende ogenblikken « iets » zou gebeuren.

aanzien van de regering moeten aannemen». Na Schiltz volgde niet FDF-voorzitster Spaak, maar wel FDF-fractie leider Havelange. Ook hij sloot zich aan bij het verdagingsvoorstel. CVP-voorzitter Martens, die als laatste in de rij van meerderheidsvoorzitters op de tribune kwam, stelde dat hij de « mededelingen die hier gedaan werden niet (wenste te) dramatiseren zoals sommigen dat doen ». Voorts onderstreepte Martens dat de CVP en de CVP-frakties « niets terugnemen van het gesloten politiek akkoord. Zij dragen er echter zorg voor dat de hervorming die noodzakelijk in twee fazen moest worden opgevat op een ordelijke wijze en in de wettelijkheid zou verlopen. De overgangsfaze kan binnen de huidige grondwet uitgevoerd worden, terwijl alle andere hervormingen in de definitieve faze door een herziening van de grondwet moesten tot stand komen ». Martens kreeg op de CVP-banken een langdurig applaus, maar de andere meerderheidspartijen lieten de CVP alleen.

Na nog een verklaring van KP-voorzitter Van Geyt deed de liberale interpellant Defraigne een schuchtere poging om aan het woord te komen, maar Tindemans was hem voor, uiterlijk zeer kalm, — hij had de verklaringen van de meerderheidsvoorzitters zonder reactie over zich laten gaan — ging hij naar de tribune, waar hij eerst zijn verbazing liet horen over het feit dat leden van de meerderheid « zo'n vraag aan het regeringshoofd hadden gesteld ». Na de trouw van de regering aan het pakt, de regeringsverklaring en de door de regering bij het parlement ingediende teksten te hebben bevestigd, stelde de eerste-minister: « Als men mij vraagt, zoals hier blijkbaar wordt geïnsinueerd, de vertrouwenskwestie te stellen over een artikel of een bepaling, die na een diepgaand debat kennelijk in strijd blijkt te zijn met de grondwet, dan weiger ik daarop in te gaan. In een rechtstaat is dat niet de taak van een eerste-minister van een ernstige regering ». Voortgaande in het nederlands stelde Tindemans dat er bij de behandeling van het ontwerp van ernstig werk geen sprake was omdat er binnen de regering geen « goede discussie » was geweest en bovendien had men de regering verhinderd het advies van de Raad van State te vragen, zodat de regeringsteksten nu blijkbaar voor betwisting vatbaar waren en hij besloot: « wij staan aan de vooravond van de openbare bespreking. Het standpunt van de regering en van de eerste-minister is duidelijk. Ik heb zopas herhaald en herhaal nogmaals dat ik nooit voorstander ben geweest van chantage en aansporing met de zweep. Ik blijf er bij, — dames en heren — gij die deel uitmaakt van een democratisch parlement, die de democratische vrijheden, de vrijheid van publikatie en instelling moet verdedigen, die zonder twijfel het parlement niet bestempelt als « un simple ornement » zoals in de tota-

litaire staten, gij moet aanvaarden dat de verdediging van de interpretatie van de grondwet een essentiële taak is van het parlement ». Applaus bij de CVP, ook op sommige liberale banken, geroep bij de anderen. BSP-voorzitter Van Miert die op de tribune het debat volgt is duidelijk onthutst.

« Wanneer ik in de speciale commissie », zo vervolgt Tindemans, « het standpunt van de regering heb verduidelijkt, heb ik gezegd dat 'de Grondwet voor mij geen vodge papier is'. « Ik wil niet dat avonturiers van links of van rechts het voorbeeld van Tindemans zouden inroepen om dit land in het avontuur te storten. Na de aanvallen en verwijten waarvan ik de jongste dagen het voorwerp ben geweest, en zoëven nog op deze tribune is de konklusie voor mij duidelijk : ik verlaat deze tribune, ik ga naar de Koning en bied hem het ontslag van de regering aan ».

Het is 14 u 45. Om 14 u 50 meldt de radionieuwsdienst : KRISIS. Tindemans was zonder omzien op zijn plaats zijn papieren gaan halen en stapte het meteen af. In het halfroond was men duidelijk onthutst ; op de CVP-banken werd lang en hard geapplaudiseerd, op de andere banken wist men niet duidelijk wat of hoe. Kamervoorzitter Leburton had het wel begrepen : « Bij belangrijke verklaringen als die welke wij zopas hebben gehoord, is het gebruikelijk de vergadering te sluiten ».

De Kamer ging uiteen tot nadere bijeenroeping.

17 u 43 : Via het persagentschap Belga verneemt men dat de Koning het ontslag van de regering heeft aanvaard en haar had belast met de afhandeling van de lopende zaken.

Tijdens een perskonferentie gaf Tindemans toe dat hij al van dinsdag middag wist dat de partijvoorzitters in de Kamer vragen zouden stellen. Volgens hem hadden bepaalde socialistische ministers op die mededeling van hun partijgenoot Hurez gereageerd dat een crisis in dat geval onafwendbaar was. Verder stelde Tindemans ten zeerste verrast te zijn toen hij om 14 uur vaststelde dat het toch de voorzitters waren die interpeleerden : « Dit was tegen de afspraak. In die voorwaarden rest voor een eerste-minister die ernstig werk wil leveren, niets anders meer dan vast te stellen dat er geen voldoende vertrouwen meer is en dat het in die omstandigheden niet mogelijk is verder te werken ».

Op de vraag of dit een afscheid was van de politiek, antwoordde Tindemans « dat hij de politiek NIET beu was, maar wel de vernederende situaties die hij heeft moeten ondergaan, de valse beschuldigingen de leugenachtige campagne tegen hem, de vergaderingen op bepaalde kabinetten van ministers samen met journalisten van RTBF en BRT om na te gaan hoe mijn imago het best kon geschonden worden... Ik heb

eindeloos geduld gehad. Vandaag is men echter te ver gegaan ». Tenslotte beklemtoonde Tindemans nog dat het ontslag « een beslissing was van de eerste-minister ».

Van de verwachte kabinetsraad was intussen uiteraard geen sprake meer. Die kabinetsraad zou overigens weinig resultaten opgeleverd hebben: de breuk zou enkel een paar uur zijn uitgesteld. In een vraaggesprek met het Brusselse Blad *L'Eventail* van 19 januari 1979 verklaarde FDF-voorzitster Spaak dat de franstalige partijen zich toch zouden teruggetrokken hebben: « Si nous n'avons pas obtenu de M. Tindemans un certain nombre d'assurances que nous lui demandions depuis plusieurs jours ».

Voor CVP-voorzitter Martens, die boos was op zijn kollega's partijvoorzitters omdat ze in de voorafgaande dagen nogal eens zonder hem bijeengekomen waren, was het optreden van Cools en co. een « volslagen verrassing die elke mogelijkheid van een gesprek teniet deed ». Volgens Martens had de socialistische partijleider een dwaasheid begaan en was dit het gevolg van een gebrek aan koelbloedigheid. Martens beklemtoonde dat de « persoon van Tindemans in de CVP niet gekontesteerd wordt en dat hij persoonlijk van oordeel is dat geen geldig alternatief bestaat voor de huidige coalitie ». Hij verzette zich tegen vervroegde verkiezingen, omdat de gevraagde grondwetsherziening dan onmogelijk wordt. Anderen waren daarop blijkbaar voorbereid. Antoinette Spaak had die donderdagmiddag al een uitgetikte verklaring tot grondwetsherziening in de hand toen zij in de wandelgangen de pers te woord stond.

De bestanddelen van de crisis.

Vier elementen zouden samengevat in de komende dagen en weken het politieke spel beheersen :

- de figuur van Leo Tindemans,
- de toekomst van de grondwetsherziening,
- daarbij aansluitend : de bezwaren van de CVP,
- dat alles overschaduwd door het wantrouwen van de « anderen » tegen de CVP. « Wil de CVP het land kapot maken ? » zo vroeg de editorialist van *Vooruit* op 13 oktober.

Intussen had de Koning in een opvallend snel tempo de voorzitters van Kamer en Senaat, vice-premier Hurez en een aantal partijvoorzitters ontvangen. Algemeen werd de aanduiding verwacht van een informateur en daarvoor werden de namen genoemd van Henri Simonet, Vanden Boeynants maar ook van Gaston Eyskens. Sommigen dachten aan een regering met een beperkt programma ; andere meenden dat niets meer mogelijk was en men dus maar snel naar nieuwe verkiezingen moest gaan

en dan wel op 17 december. Maar de Koning hield het bij een informateur : Paul Vanden Boeynants. Vrijdagavond rond 18 uur kon VdB naar een oplossing voor de crisis gaan zoeken.

De wederkomst van Vanden Boeynants.

« VdB revient », zo titelde *La Wallonie*. De aanduiding van Vanden Boeynants werd maar door weinigen aangevochten. Wel lieten sommigen niet na er op te wijzen dat de informateur opvallend nauwe banden heeft met de CEPIC, de rechtervleugel van de PSC. Hurez had daags voordien in een informeel gesprek met journalisten reeds laten horen dat Vanden Boeynants de meest geschikte « informateur » zou zijn, « wiens correctheid en doortastendheid door de socialisten op prijs gesteld wordt, wat echter niet wil zeggen dat ik de heer Vanden Boeynants als eerste-minister wens te zien ». Hurez had er toen al op gewezen dat men niet moest rekenen op een socialist om uit de moeilijkheden te geraken.

De informateur verdween meteen na zijn aanduiding. 's Zaterdag had hij een gesprek met uittredend eerste-minister Tindemans en nadien met de partijvoorzitters. Op een eerste perskonferentie, zondagvoormiddag 15 oktober omschreef hij zijn opdracht als volgt : « nagaan wat de middelen, de grondslagen waarop en de voorwaarden waarin met de huidige coalitie een nieuwe regering tot stand kan worden gebracht om een einde te maken aan de politieke crisis zonder zijn toevlucht te moeten nemen tot nieuwe verkiezingen ».

Uit zijn eerste gesprekken meende de informateur te kunnen besluiten dat :

1. Er geen exclusieven waren tegen personen of partijen. Wat Leo Tindemans betreft had hij de indruk « dat de zorgen van premier Tindemans verder gaan dan zijn huidige functie of dan de functie waartoe hij eventueel zou geroepen worden ». Wat Wilfried Martens betrof, meende de informateur dat deze negatief zou reageren als men hem het eerste-ministerschap zou aanbieden.

2. De dialoog toch nog mogelijk was.

3. Men snel moest werken omwille van de sociaal-ekonomische toestand.

De zes voorzitters gingen met de informateur praten, bij hem thuis, vanaf 16 oktober. Al tijdens die eerste vergadering stelde de informateur voor een regering te vormen met een CVP-eerste-minister. Die eerste

gesprekken leverden duidelijk niets op : « On parle ensemble de toute sorte de choses », zo verklaarde PSC-voorzitter Nothomb 's anderendaags. Nothomb had de indruk dat iedereen zo snel mogelijk de scherven weer wilde lijmen, maar stelde meteen vast dat men aan Vlaamse kant verdeeld was, terwijl de franstaligen duidelijk vasthielden aan het ontwerp 461.

Dinsdagmiddag werd het gesprek voortgezet. Partijvoorzitter Martens liet zijn gesprekspartners meteen weten dat voor de CVP het Tindemans moest zijn of niemand. Rond 17 uur trok de informateur naar de Koning ; er was blijkbaar geen uitweg zolang de CVP de terugkeer van Tindemans bepleitte. Vanden Boeynants werd teruggestuurd en het Staatshoofd keerde zelf van het paleis te Laken terug naar het paleis in Brussel, wat vrij ongewoon is. Daar ontving hij nog diezelfde avond één na één de partijvoorzitters.

Na 4 dagen informatieberaad stond men nog nergens. Het gesprek bij de informateur verliep duidelijk niet gemakkelijk. Niemand wilde of kon een stap doen. De knelpunten bleven dezelfde terwijl het wantrouwen bleef overheersen. Joseph Coppé in *La Wallonie* meende alles te kunnen herleiden tot « le cas Tindemans et le chaos CVP ». Het leek er op alsof Vanden Boeynants zou mislukken en daarvoor was volgens *Le Peuple* de schuld te zoeken bij de CVP : « Le CVP. poussant ouvertement aux élections ».

Woensdagvoormiddag werd CVP-voorzitter Martens andermaal ontvangen door het Staatshoofd. Het was duidelijk dat alles draaide rond de vraag of de CVP Tindemans wilde laten vallen, tenminste als eerste-minister. Bij de CVP werd bijna ononderbroken vergaderd en daarbij werden blijkbaar oud-gedienden als Gaston Eyskens, De Saeger, Gust Cool en P.W. Segers om hun ervaring gevraagd. P.W. Segers werd overigens woensdagmiddag door de Koning ontvangen. Over dat onderhoud lekte uiteraard niets uit, maar in de wandelgangen werd gezegd dat Segers gevraagd werd zijn invloed aan te wenden om de CVP tot enige soepelheid te bewegen. Dat lukte blijkbaar want nog diezelfde woensdagnamiddag vroeg de Koning aan de informateur of hij een regering wilde vormen die de legislatuur zou uitdoen. De info-formateur, — VdB zou nooit de formatieopdracht officieel aanvaarden —, vroeg bedenktijd. Donderdagmorgen had hij een nieuw gesprek met Tindemans. De demissionaire premier was niet de enige die die donderdag ten huize van de informateur ontvangen werd. Vanden Boeynants had intussen af te rekenen met nieuwe moeilijkheden : FDF-minister Outers had immers gesteld dat de nieuwe regering essentieel moest zorgen voor de realisatie van het ontwerp 461. Als dat niet kon, dan moest de nieuwe regering er zich toe beperken tijdens een korte periode aan het werk

te blijven, de tijd om de voorbereiding van de grondwetsherziening mogelijk te maken.

In de loop van de donderdag liet de CVP naar verluidt weten, bereid te zijn toch een legislatuurregering te aanvaarden op voorwaarde dat de premier een CVP'er zou zijn, terwijl opnieuw moest worden onderhandeld over het ontwerp 461. Meteen kon Vanden Boeynants de idee van een legislatuurregering best vergeten. Het « njet » van de andere partijen op de CVP-voorwaarden kwam overigens prompt.

In de loop van die donderdagavond zou men toch uit de impasse geraken !

1. Het wordt een overgangsregering voor een korte periode.
2. Hoofdopdracht van dat overgangskabinet : de grondwetsherziening voorbereiden. De PSC had op dat punt lang dwars gelegen omdat men vreesde dat het een « hals-over-kop grondwetsherziening » zou worden.
3. Daarbij kwamen enkele zeer wel omschreven opdrachten zoals de huurwet, het wetsontwerp op de Europese verkiezingen, militie, enkele uitvoeringsbesluiten van de anti-krisiswet, enz.

Op de vraag wie de nieuwe ploeg zou leiden had men die donderdagavond nog geen antwoord. De CVP bleef immers bij Tindemans, op wiens terugkeer uit Madrid werd gewacht. Tindemans had in de Spaanse hoofdstad een Europese bijeenkomst bijgewoond. Dadelijk na zijn terugkeer werd hij nog die donderdagavond ontvangen door de info-formateur. Toch werd blijkbaar ook deze hinderpaal weggewerkt : de info-formateur stuurde de voorzitters diezelfde avond naar hun partijbesturen. Vanden Boeynants eiste nog die avond een « ja » of een « neen ». Het werd « ja », weliswaar niet zonder nieuwe moeilijkheden : de franstalige socialisten eisten dat de CVP formeel zou beloven het Gemeenschapsakkoord te zullen eerbiedigen. Of die belofte er kwam is niet bekend : wel bevestigde Martens 's anderendaags dat de zes bezwaren van zijn partij tegen dat akkoord niet waren weggewerkt. In de zeer korte regeringsverklaring van de regering Vanden Boeynants werd terzake gesteld dat de staats-hervorming « zal moeten geschieden met inachtneming van de geest van het Gemeenschapsakkoord dat aan de basis lag van het programma van de vorige regering, zonder nochtans eventuele verbeteringen, die de goedkeuring van elk van de partijen wegdraagt uit te sluiten ».

Vanden Boeynants was er uiteindelijk toch in geslaagd de zes partijen bijeen te houden, zij het dan voor een kortstondige overgangsregering ; de CVP had uiteindelijk toch Tindemans moeten laten vallen en zelfs het eerste-ministerschap. Naar verluidt had Tindemans de hem aangeboden

portefeuille van landsverdediging samen met vice-premierschap afgewezen.

De « geest van Egmont » bleef nog een tijdje rondhangen, maar het Gemeenschapsakkoord werd spoedig naar de categorie « werkdokumenten » verwezen.

Woensdag 25 oktober las Vanden Boeynants in Kamer en Senaat zijn opvallend korte regeringsverklaring, amper 3 bladzijden. 's Anderendaags kreeg hij het vertrouwen waarbij de onthouding van de CVP'er Verroken te noteren viel. Vlak voor de stemming hoorde men nog twee opvallende verklaringen. VU-fractie leider Baert liet inderdaad horen dat het parlement geen opdracht kon geven aan het volgende parlement. « Onze fractie houdt haar vrijheid van handelen ten opzichte van de nieuwe constituante », aldus Baert. Partijvoorzitter Schiltz was in de Kamerfractie van zijn partij in het nauw gedreven: om een overwegend negatieve stemming van de fractie te voorkomen, werd Frans Baert naar de tribune gestuurd. Een eerste aanduiding dat Schiltz het wel wat moeilijker zou hebben om zijn partij nog lang te doen meespelen.

CVP-fractie leider Blanckaert kwam van zijn kant zeggen dat, althans voor de CVP, « het Brusselse randgebied integraal onder Vlaamse bevoegdheid moest vallen ». Men was duidelijk niet uitgepraat. In de Senaat kreeg Vanden Boeynants de 128 stemmen van CVP, PSC, BSP, PSB, FDF en VU, waar men wel 6 onthoudingen telde.

Het was 27 oktober.

Formeel wat de crisis voorbij.

Besluit.

Om plaats- en tijdredenen wordt deze bijdrage afgesloten met de tot standkoming van de overgangsregering Vanden Boeynants. In feite had deze bijdrage moeten uitlopen tot na de vorming van de regering Martens I. Het formatieberaad na de verkiezingen van 17 december zou immers lang en hardnekkig blijven rondraaien om dezelfde knelpunten, die men al sinds de crisis van juni meesleept: de moeilijkheid om een anti-krisisbeleid uit te stippelen, de moeilijkheid om een echte consensus te bereiken over de staatshervorming. Dat alles overschaduwde door de vrees, het wantrouwen van « de anderen » voor de Vlaamse CVP, een partij die er opvallend goed in slaagt haar interne tegenstellingen intern te houden. Anderzijds heeft de crisis van 1978 ook aangetoond dat het Egmont-Stuyvenbergakkoord op zijn minst « onrijp » was. Het is overigens de vraag of een staatshervorming ooit zal lukken zolang de realisatie ervan politiek gebonden wordt aan een toevallig regeerakkoord van een toevallige politieke meerderheid.

Summary :

The article describes the political crises of June and October 1978 in Belgium.

For reasons connected with time and space, this contribution ends with the formation of the Vanden Boeynants transition-government, although even with the formation of the Martens-cabinet in April 1979 the problems are not yet solved.

The formation of this cabinet has been a long-drawn effort, hampered by substantial obstacles, that have been present since June 1978 : the difficulties to elaborate both a crisis-management-policy and a consensus concerning a new constitution. Moreover, all this remains overshadowed by fear and distrust from the other political parties towards the Flemish christian-democrats, who usually succeeded in keeping their internal quarrels a really inside affair. The crisis of 1978 has proved on the other side, that the Egmont-Stuyvenberg-agreement on the federalisation of Belgium was neither well-balanced nor mature.

